

Förberedelse till brott

Sammanfattning

I detta ärende behandlar utskottet en proposition med förslag till ändringar i brottsbalken. Bland annat föreslås att straffansvaret för förberedelse till brott reformeras och i viss mån utvidgas. Vidare föreslås ändringar i bestämmelserna om vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom. Avsikten härmed är att ge ytterligare vägledning för bedömningen av när sådana brott skall anses som grova.

Utskottet behandlar också två motioner som väckts med anledning av propositionen. I motionerna begärs att uppsåtsbegreppet definieras i lag samt att ett straffrättsligt ansvar för underlåtenhet att bistå nödställd införs.

Utskottet tillstyrker förslagen i propositionen med en mindre justering. Motionerna avstyrks.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

I ärendet finns en reservation av (m).

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	4
Utskottets överväganden	5
Ändringarna i brottsbalken	5
Uppsåtsbegreppet.....	6
Underlåtenhet att bistå nödställd.....	9
Övrigt.....	11
Reservation.....	12
Uppsåtsbegreppet (punkt 2), (m)	12
Bilagor	
1. Förteckning över behandlade förslag.....	13
Propositionen.....	13
Följdmotioner	13
2. Regeringens lagförslag	14
3. Utskottets förslag till ändring i regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken	16

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Ändringarna i brottsbalken

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken, dock med den justering i 3 kap. 8 § som utskottet föreslår i bilaga 3.

2. Uppsåtsbegreppet

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ju16 yrkande 1 och 2000/01:Ju17.

Reservation (m)

3. Underlåtenhet att bistå nödställd

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ju16 yrkande 2.

Stockholm den 3 maj 2001

På justitieutskottets vägnar

Fredrik Reinfeldt

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Fredrik Reinfeldt (m), Ingvar Johnsson (s), Märta Johansson (s), Margareta Sandgren (s), Alice Åström (v), Ingemar Vänerlöv (kd), Ann-Marie Fagerström (s), Maud Ekendahl (m), Helena Zakariasén (s), Morgan Johansson (s), Yvonne Oscarsson (v), Ragnwi Marcelind (kd), Jeppe Johnsson (m), Kia Andreasson (mp), Gunnel Wallin (c), Anita Sidén (m) och Staffan Werme (fp).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 11 maj 1994 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över vissa frågor inom straffrättens allmänna del (dir. 1994:39). Uppdraget omfattade bl.a. frågor med anknytning till det subjektiva rekvisitet, främst uppsåtsregleringen, frågor om medverkan till brott, de osjälvständiga brottsformerna försök och förberedelse till brott samt frågor om straffansvar för psykiskt störda lagöverträdare. Utredaren skulle inom ramen för sitt uppdrag ge underlag för bedömning av vilka lagstiftningsåtgärder eller andra åtgärder som erfordras för att det straffbara området skall få en utformning och omfattning som svarar mot dagens krav, samt, så långt det är möjligt, avgränsas på ett tydligare sätt.

Utredningen, som antog namnet Straffansvarsutredningen, avlämnade i januari 1997 sitt betänkande Straffansvarets gränser (SOU 1996:185). Utredningens överväganden och förslag har delats in i tre delar, A–C. Den inledande delen, A, innehåller en redogörelse av de allmänna utgångspunkterna för uppdraget. Delen B innehåller förslag till lagstiftning, bl.a. såvitt avser uppsåtsbegreppet, straffansvaret vid rus, frågor med anknytning till 23 kap. brottsbalken och frågan om att införa ett straffansvar för underlåtenhet att bistå nödställd. Vidare behandlas den s.k. Lindomeproblematiken i denna del. I den sista delen, C, tas frågor med anknytning till psykiskt störda lagöverträdare upp.

Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (Ju 97/377).

Förslagen i propositionen grundar sig på förslagen i del B i Straffansvarsutredningens betänkande och remissbehandlingen därav.

Lagförslagen, som granskats av Lagrådet, har fogats till betänkandet, se *bilaga 2*.

Två motioner (båda m) har väckts med anledning av propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen behandlas frågor som rör straffrättens allmänna del. Det föreslås att straffansvaret för förberedelse till brott reformeras och i viss mån utvidgas. Vidare föreslås vissa ändringar i bestämmelserna om vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom. Avsikten med ändringarna är att ge ytterligare vägledning för bedömningen av när sådana brott skall anses som grova. Propositionen tar även upp och behandlar frågor om bl.a. uppsåt och medverkan, straffansvar för underlåtenhet att bistå nödställd samt den s.k. Lindomeproblematiken. I dessa delar läggs inte några förslag till lagstiftning fram. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

Utskottets överväganden

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken. I huvudsak innebär förslaget att bestämmelserna om när brotten vållande till annans död och vållande till kroppsskada eller sjukdom är att bedöma som grova förtydligas samt att straffansvaret för förberedelse till brott reformeras och i viss mån utvidgas.

Utskottet föreslår också att riksdagen avslår två motionsyrkanden om att uppsåtsbegreppet definieras i lag. Jämför reservationen (m).

Slutligen föreslår utskottet att riksdagen avslår ett motionsyrkande om att införa ett straffrättsligt ansvar för den som underlåter att hjälpa en nödställd.

Ändringarna i brottsbalken

I propositionen föreslås ändringar i 3 kap. 7 och 8 §§ brottsbalken, dvs. i bestämmelserna om *vållande till annans död* och *vållande till kroppsskada eller sjukdom*. Ändringarna innebär att ytterligare kvalificerande omständigheter som skall beaktas särskilt vid bedömande av om ett brott är grovt har angetts.

Det första kvalificerande rekvisitet tar sikte på fall av medvetet risktagande av allvarligt slag. Ett sådant risktagande kan t.ex. föreligga om en person siktar mot någon med ett skarpladdat vapen och detta går av. Ett annat exempel på när sådant risktagande kan föreligga är, i de fall uppsåt inte kan styrkas, vid överförande av hiv-smitta.

Det andra kvalificerande rekvisitet förutsätter att en situation föreligger som ställer krav på särskild uppmärksamhet eller skicklighet. I sådana situationer skall den omständigheten att gärningsmannen varit självförvållat påverkad av alkohol eller något annat medel särskilt beaktas vid bedömningen av om brottet är grovt. Bestämmelsen tar i denna del sikte dels på trafiksituationer, dels på andra typer av situationer som inbegriper ansvarsfulla eller särskilt farliga uppgifter. Sådana situationer kan t.ex. förekomma inom sjukvården eller i militär verksamhet. För att berusningen skall kunna betraktas som en försvårande omständighet måste den ha haft någon betydelse för effekten. Det krävs dock inte att alkoholpåverkan varit den enda, eller ens den främsta, orsaken till att effekten uppstått. Det kan räcka med att påverkan har satt ned omdömet eller reaktionsförmågan på ett sätt som medverkat till händelseförloppet. Ytterligare en omständighet som skall beaktas särskilt, när en situation som kräver särskild uppmärksamhet eller skicklighet förelegat, är att gärningsmannen annars gjort sig skyldig till försummelse av allvarligt slag. Denna omständighet tar bl.a. sikte på situationer där någon har till uppgift att

övervaka en farlig verksamhet men är oaktsam, vilket orsakar annans död. Ett annat exempel kan vara att en ansvarig arbetsledare tillåter arbete förenat med risker utan att iaktta gällande säkerhetsföreskrifter.

De föreslagna ändringarna i 3 kap. 7 och 8 §§ får vissa konsekvenser för arbetsmiljöbrottet i 3 kap. 10 § brottsbalken. Någon ändring av lagtexten i denna paragraf är emellertid inte påkallad.

Vidare föreslås i propositionen ändringar i 23 kap. 2 § brottsbalken, dvs. i bestämmelserna om *förberedelse till brott*. Förslaget innebär, med bibehållande av de grundrekvisit som den nuvarande ordningen bygger på, dels en språklig modernisering av lagtexten, dels – i fråga om befattning med hjälpmedel – en utvidgning av det straffrättsliga ansvaret. I sistnämnda hänseende föreslås bl.a. att bestämmelsen ges en generell utformning som innebär att befattning med något som är särskilt ägnat att användas som hjälpmedel vid brott skall omfattas av straffansvaret. Den föreslagna ändringen medför att även befattning med immateriella objekt, t.ex. datavirus och annan programvara som framställts för att begå dataintrång eller andra typer av brott, kan bedömas som förberedelse till brott.

De föreslagna ändringarna i 23 kap. 2 § brottsbalken innebär att tillämpningsområdet för 36 kap. 2 § brottsbalken (bestämmelserna om förverkande av egendom som använts som hjälpmedel vid brott) ändras i motsvarande mån.

Utskottet har inte något att invända mot förslagen i propositionen i nu berörda delar och föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken. En mindre justering bör dock göras i 3 kap. 8 § i enlighet med utskottets lagförslag, se *bilaga 3*.

Uppsåtsbegreppet

Av 1 kap. 2 § brottsbalken följer att en gärning, om inte annat är särskilt föreskrivet, utgör brott endast då den begås uppsåtligt. Uppsåtsbegreppets närmare innebörd är emellertid inte lagreglerad, utan har kommit att utvecklas i praxis och doktrin.

Normalt skiljer man mellan tre former av uppsåt, nämligen direkt uppsåt, indirekt uppsåt och eventuellt uppsåt.

För att *direkt uppsåt* skall föreligga krävs, förutom att gärningsmannen känner till sakförhållandena, att gärningen begås i syfte att uppnå något. Det måste alltså finnas en klar viljeinriktning. Till exempel föreligger direkt uppsåt att döda någon endast om detta är den effekt som gärningsmannen åsyftar med sitt handlande.

Indirekt uppsåt föreligger om gärningsmannen visserligen inte åsyftat effekten men inser att den är en nödvändig följd av hans handlande. Till exempel kan det normalt sett anses att den som sänker ett passagerarfartyg i syfte att få ut försäkringsersättning har haft indirekt uppsåt att döda passagerarna på fartyget. – Gärningsmannen eftersträvar inte att passagerarna skall dö men inser att det kommer att bli följden av hans handlande.

Vid bedömningen av om *eventuellt uppsåt* föreligger görs en prövning i två led. För det första krävs att gärningsmannen åtminstone insett möjligheten av att en viss effekt kan inträffa. Vidare krävs att domstolen vid ett hypotetiskt prov finner att gärningsmannen skulle ha handlat på samma sätt även om han varit säker på att denna effekt skulle bli följd av hans handlande. I praxis har förekommit att eventuellt uppsåt att döda någon ansetts föreligga när gärningsmannen, då han angripit en annan person, varit helt likgiltig för om denne skulle dö eller inte till följd av hans handlande.

I motionerna Ju16 och Ju17 (båda m) begärs att uppsåtsbegreppet definieras i lag.

Straffansvarsutredningen har, som ovan nämnts, behandlat uppsåtsfrågan (SOU 1996:185 s. 108 f). Utredningen anser att användningen av det eventuella uppsåtet är otillfredsställande. Enligt utredningen är denna uppsåtsform teoretisk och svårbegriplig. Det måste för gemene man framstå som märkligt att en domstol kan avgöra frågan om gärningsmannens uppsåt utifrån ett hypotetiskt antagande om vad gärningsmannen skulle ha gjort om situationen varit en annan än den som, såvitt kunnat bevisas, förelåg. Kravet på att ett åtminstone potentiellt viljemoment skall ha förelegat hos gärningsmannen kan också ibland leda till oförutsägbara och svårmotiverade resultat när uppsåtsfrågan prövas. Vidare finns det en risk för att det eventuella uppsåtet med hypotetiskt prov inriktas på gärningsmannens person i stället för på bedömningen av den åtalade gärningen. Slutligen konstaterar utredningen att Sverige, i en internationell jämförelse, visat sig vara nästan ensamt om att godta att det eventuella uppsåtet används för gränsdragningen mellan uppsåt och oaktsamhet. Sammanfattningsvis anser utredningen sålunda att starka skäl föreligger att avskaffa det eventuella uppsåtet. Detta bör ske genom att ett tillägg görs i 1 kap. 2 § brottsbalken om att en gärning begås uppsåtligt om den är avsiktlig eller om den motsvarar vad gärningsmannen har insett, uppfattat eller antagit om den.

Enligt utredningen är ett avsiktligt handlande tänkt att i sak motsvara det direkta uppsåtet. Handlanden som motsvarar vad gärningsmannen har insett, uppfattat eller antagit är tänkta att motsvara det indirekta uppsåtet och ersätta det eventuella uppsåtet. I förhållande till det nuvarande eventuella uppsåtet med hypotetiskt prov skulle förslaget innebära förändringar på åtminstone två punkter. För det första skulle en gärning alltid bedömas som uppsåtlig i de fall då gärningsmannen visserligen inte är säker på att gärningen kommer att leda till en viss effekt, men där han eller hon ändå har tillräcklig insikt för att det skall kunna sägas att det var rimligt för honom eller henne att utgå från att så skulle bli fallet. För det andra skulle den som handlar i en situation där han eller hon är mycket osäker på om gärningsomständigheten förelåg eller om effekten skulle inträda, men i och för sig inser möjligheten härav, aldrig kunna dömas för uppsåtligt brott. Med det nuvarande eventuella uppsåtet beror utgången i båda dessa situationer på utfallet av det hypotetiska provet.

Utskottet gör följande överväganden.

Som utredningen påtalat kan det eventuella uppsåtet ifrågasättas på olika grunder. Det kan också ifrågasättas om den nuvarande gränsdragningen mellan uppsåt och oaktsamhet är helt tillfredsställande. Samtidigt har det nuvarande uppsåtsbegreppet i huvudsak lett till rimliga resultat i rättstillämpningen. Uppsåtsbegreppet har också, genom Högsta domstolens praxis, fyllts ut och anpassats till olika situationer. Därtill kommer att det i praktiken är relativt ovanligt att det eventuella uppsåtet kommer till användning.

När det gäller förändringar av allmänna straffrättsliga regler bör stor försiktighet iakttas. Sådana regler måste normalt sett ges en förhållandevis generell utformning, vilket medför att den närmare innebörden av dem måste preciseras i rättstillämpningen. För att det skall vara försvarligt att ändra sådana regler bör det därför krävas att det finns ett påtagligt praktiskt eller rättspolitiskt behov av förändring. De eventuella fördelar som kan uppnås genom ändringen måste vägas mot de nackdelar som under en övergångsperiod kan komma att följa.

Det nu gällande uppsåtsbegreppet är, till följd av en ganska omfattande rättspraxis, välkänt och gränserna för vad som är att hänföra till uppsåtligt handlande är förhållandevis väldefinierade. En reform på området skulle därför med nödvändighet leda till viss osäkerhet under en inte obetydlig tidsperiod. Tidigare praxis skulle bli inaktuell utan att ersättas av något som ger mer konkret vägledning för tillämpningen av uppsåtsbegreppet i de mångskiftande situationer som i praktiken förekommer. Det är också av särskilt värde att det på detta område finns en någorlunda stabil praxis eftersom uppsåtskravet gäller i förhållande till en lång rad olika situationer och brottstyper. Förändringar av uppsåtsbegreppet bör därför inte ske utan att man först gör en omfattande konsekvensanalys för att se vilka effekter ändringen skulle få i förhållande till olika brottstyper. Slutligen kan det noteras att bedömningen av om uppsåt föreligger är nära sammankopplad med möjligheterna att bevisa uppsåt. Även om det finns fall där gärningsmannens egna uttalanden om sina avsikter talar för att uppsåt föreligger, torde domstolen i de allra flesta fallen vara hänvisad till att dra slutsatser om gärningsmannens uppsåt utifrån hans eller hennes handlande. Detta gör att den precision som i teorin kan uppnås med ett väldefinierat och väl avgränsat uppsåtsbegrepp i viss utsträckning blir skenbar.

Sammanfattningsvis delar utskottet regeringens uppfattning att det för närvarande saknas tillräckliga skäl att ändra uppsåtsbegreppet, särskilt som det på detta område är mycket svårt att se vilka konsekvenser en ny lagstiftning skulle få i de enskilda fallen. Det finns inte heller skäl att i lag definiera det nu gällande uppsåtsbegreppet. Enligt utskottet bör det även fortsättningsvis överlåtas till domstolarna att utveckla och, i den mån det bedöms erforderligt, förändra uppsåtsbegreppets innehåll. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju16 i nu behandlad del samt motion Ju17.

Underlåtenhet att bistå nödställd

Dagens regler innebär att det inte finns någon generell straffsanktionerad skyldighet att ingripa i situationer som är farliga för andra personer.

I många situationer kan dock ett underlåtenhetsansvar komma i fråga. Som huvudregel förutsätter ett sådant ansvar att gärningsmannen kan sägas ha haft en handlingsplikt. En sådan plikt har t.ex. föräldrar gentemot sina barn och lärare gentemot sina elever. Enligt 13 kap. 10 § brottsbalken kan vidare den som underlåter att avvärja allvarlig fara, t.ex. brand eller omfattande förstörelse, som han eller hon själv framkallat bestraffas för sin underlåtenhet. Vidare kan, enligt 23 kap. 6 § brottsbalken, straffansvar åläggas den som underlåter att avslöja eller hindra ett allvarligt brott, t.ex. mord, dråp, grov misshandel, våldtäkt, rån och grov skadegörelse, som är å färde. Den som bevittnar en pågående grov misshandel och som har möjlighet att larma polis eller annan men underlåter att göra det kan alltså straffas.

Vidare finns det vissa regler som stipulerar en skyldighet att vidta räddningsåtgärder. I 39 § räddningstjänstlagen (1986:1102) föreskrivs sålunda en allmän varnings- och alarmeringsskyldighet. Den som upptäcker eller på annat sätt får kännedom om en brand eller en olyckshändelse som innebär fara för någons liv eller allvarlig risk för någons hälsa eller för miljön skall, om det är möjligt, varna dem som är i fara samt vid behov tillkalla hjälp. Detsamma gäller den som får kännedom om att det föreligger en överhängande fara för brand eller liknande olyckshändelse. Skyldigheten att varna eller tillkalla hjälp är straffsanktionerad. Här kan även nämnas 5 § lagen (1951:649) om straff för vissa trafikbrott vari s.k. smitning straffbeläggs. I 2 kap. 8 § trafikförordningen (1998:1276) finns vidare en icke straffsanktionerad bestämmelse som föreskriver att den som, med eller utan egen skuld, haft del i en trafikolycka skall stanna och i mån av förmåga lämna hjälp åt skadade. Även inom sjöfarten finns bestämmelser som här är av intresse. Enligt 20 kap. 7 § sjölagen (1994:1009) straffas befälhavare med böter eller fängelse i högst två år, om han försummar att lämna den som han anträffar i sjönöd all hjälp som är möjlig och behövlig för att den nödställda skall kunna räddas, förutsatt att det kan ske utan allvarlig fara för det egna fartyget eller de ombordvarande. Samma gäller om han, efter sammanstötning med annat fartyg, försummar att lämna det andra fartyget och de ombordvarande där all behövlig och möjlig hjälp för räddning ur den uppkomna faran, förutsatt att det kan ske utan allvarlig fara för det egna fartyget eller de ombordvarande. Befälhavaren är även skyldig att göra allt som står i hans makt för att rädda de ombordvarande, om hans eget fartyg råkar i sjönöd. Slutligen har befälhavare för luftfartyg enligt 5 kap. 7 § och 13 kap. 2 § 7 luftfartslagen (1957:297), om luftfartyget råkar i nöd, en straffsanktionerad skyldighet att göra allt vad han kan för att rädda de ombordvarande samt flygplanet och det gods som finns ombord.

Straffansvarsutredningen har, som ovan nämnts, behandlat även denna fråga (SOU 1996:185 s. 335 f). Straffansvarsutredningen föreslår att det inför en särskild straffbestämmelse avseende underlåtenhet att bistå nödställd.

Enligt utredningen förefaller det i vissa situationer finnas ett väl stort avstånd mellan vad som för gemene man framstår som ett i hög grad straffvärt och moraliskt förkastligt agerande och vad lagstiftningen pekar ut som straffvärt. Det framstår, anför utredningen, som i hög grad stötande att inte någon som helst påföljd inträder för en underlåtenhet att bidra till räddandet av annans liv eller hälsa i situationer där detta kunnat ske utan olägenhet för den försumlige. En sådan underlåtenhet framstår också för de flesta som betydligt mer straffvärd än andra beteenden som redan i dag är straffbelagda, t.ex. underlåtenhet att lämna in hittegods. När det gäller straffbestämmelsens utformning föreslår utredningen ett straffrättsligt ansvar för den som underlåter att ingripa för att bistå en person som befinner sig i allvarlig fara för liv eller hälsa eller i en därmed jämförlig situation. Straffet för underlåtenheten föreslås vara böter eller fängelse i högst två år. En förutsättning för straffansvar skall dock vara att det med hänsyn till omständigheterna skäligen kunnat begäras att personen skulle ingripa. Till ansvar skall vidare endast dömas om ett ingripande kunnat ske utan fara för den handlande själv eller någon annan. När det gäller kravet på åtgärder bör det enligt utredningen generellt sett inte ställas höga krav, utan det bör finnas en relativt god marginal till den handlingsskyldiges förmån. I många olyckssituationer torde det räcka med att man tillkallar hjälp av ambulanspersonal, polis eller brandkår. I andra situationer kan det krävas en mer aktiv insats, t.ex. att man bistår med transportmedel för skadade personer eller att man drar upp en person, som håller på att drunkna, ur vattnet.

I motion Ju16 (m) yrkas att Straffansvarsutredningens förslag till lagbestämmelse om straff för den som underlåter att bistå nödställd skall genomföras.

Utskottet har tidigare behandlat liknande motionsyrkanden, senast våren 1999 (bet. 1998/99:Ju22 s. 16 f). Utskottet höll därvid för sannolikt att en generell reglering av frågan om straff för den som underlåter att bistå nödställd hade stöd i det allmänna rättsmedvetandet. Enligt utskottet talade också skäl för att Straffansvarsutredningens förslag utgjorde en lämplig sådan reglering. Utskottet ville emellertid inte föregripa det pågående lagstiftningsarbetet och avstyrkte den då aktuella motionen.

Utskottet vidhåller sin tidigare uppfattning att det i och för sig kan finnas ett värde i att införa ett generellt straffansvar för underlåtenhet att bistå nödställd. Genom en sådan straffbestämmelse bekräftar samhället den allmänna moraliska skyldighet som finns att hjälpa någon som befinner sig i en nödsituation.

Emellertid torde det inte finnas något större praktiskt behov av en sådan reglering. Som framgår ovan innehåller den nuvarande lagstiftningen redan bestämmelser om underlåtenhetsansvar för de allra mest straffvärda fallen. Så har t.ex. en förälder skyldighet att hjälpa sitt barn om barnet befinner sig i allvarlig risk för sitt liv eller hälsa. Vidare är underlåtenhet att avvärja den fara en person själv framkallat för någon annan i allvarigare situationer straffsanktionerad, liksom underlåtenhet att avslöja eller hindra pågående

brott av allvarligt slag. Att införa en allmän straffrättslig bestämmelse vid underlåtenhet att bistå nödställd kan därför ifrågasättas.

Principiellt sett bör återhållsamhet iakttas i fråga om nykriminaliseringar. Om en kriminalisering införs krävs att den präglas av legalitet och förutsägbarhet. En regel om straffansvar för underlåtenhet att bistå nödställd skulle rimligen få utformas som en generell bestämmelse. Det torde inte vara möjligt att i bestämmelsen närmare ange och precisera vilka åtgärder som i olika situationer skulle krävas av den som riskerar att träffas av straffansvaret. Även om Straffansvarsutredningen i sitt förslag nämner åtgärder som att larma eller rädda den nödställda är det sannolikt att de olika ingripanden som krävs skulle kunna variera mycket kraftigt beroende på i vilken situation handlingsplikten aktualiseras. Ytterst skulle det därför få ankomma på domstolarna att göra en bedömning av vad som kunnat krävas i en viss situation. Detta skulle innebära svårigheter för enskilda att avgöra när de är skyldiga att ingripa samt vilket handlande som krävs av dem i den aktuella situationen. I sammanhanget måste också beaktas att hotet om att straffansvar kan följa om någon inte ingriper till förmån för en nödställd emellanåt skulle kunna leda till att olämpliga åtgärder vidtas.

Sammantaget anser utskottet, i likhet med regeringen, att nackdelarna med att införa ett generellt straffrättsligt ansvar för underlåtenhet att bistå nödställd väger tyngre än de skäl som talar för att införa ett sådant ansvar. Utskottet föreslår att riksdagen avslår motion Ju16 i denna del.

Övrigt

Utskottet har i övrigt inte något att anföra med anledning av propositionen och motionerna.

Reservation

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservation. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

Uppsåtsbegreppet (punkt 2)

av Fredrik Reinfeldt (m), Maud Ekendahl (m), Jeppe Johnsson (m) och Anita Sidén (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager med anledning av motionerna 2000/01:Ju16 yrkande 1 och 2000/01:Ju17 som sin mening för regeringen vad som anförs i reservationen.

Ställningstagande

Vi anser att en lagreglering av uppsåtsbegreppet bör göras och att man i samband med en sådan reglering bör reformera uppsåtsbegreppets närmare innebörd. Det finns enligt vår uppfattning, vilket också Straffansvarsutredningen framhållit, betydande nackdelar med att använda det eventuella uppsåtet som en gräns mellan uppsåtliga och oaktsamma handlanden.

Ett uppsåtligt brott förutsätter både handling och uppsåt. Vilka gärningar som utgör brott anges i brottsbalken och speciallagstiftningen. Vad som utgör brottsligt uppsåt är däremot inte definierat i lag. Detta är mycket otillfredsställande eftersom det kan sägas vara ett grundläggande krav att gärningsmannen i varje enskilt fall kan bedöma om hans handlande är att se som en brottslig gärning eller inte. Uppsåtsbegreppet bör därför definieras i lag.

Att reformera uppsåtsbegreppet skulle enligt vår uppfattning föra med sig en rad fördelar, såsom ett starkare genomslag för legalitetsprincipen, ökad förutsägbarhet samt en bättre överensstämmelse med medborgarnas rättsuppfattning. Det skulle också innebära att Sverige närmade sig övriga EU-länders uppfattning om var uppsåtets nedre gräns skall dras.

Regeringen bör sålunda ges i uppdrag att återkomma till riksdagen med ett förslag till lagstiftning rörande ett reformerat uppsåtsbegrepp som bygger på Straffansvarsutredningens förslag.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

I proposition 2000/01:85 föreslår regeringen (Justitiedepartementet) att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken.

Följdmotioner

2000/01:Ju16 av Marietta de Pourbaix-Lundin (m):

1. Riksdagen beslutar om ny lydelse av 1 kap. 2 § brottsbalken i enlighet med vad som anförs i motionen.
2. Riksdagen beslutar om införande av en ny bestämmelse 3 kap. 9 a § i brottsbalken i enlighet med vad som anförs i motionen.

2000/01:Ju17 av Fredrik Reinfeldt m.fl. (m):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om ett i lag definierat uppsåtsbegrepp.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

BILAGA 3Utskottets förslag till ändring i regeringens
förslag till lag om ändring i brottsbalken*Regeringens förslag**Utskottets förslag***3 kap.**

8 §

Den som av oaktsamhet orsakar annan person sådan kroppsskada eller sjukdom som inte är ringa, döms för *vållande till kroppsskada eller sjukdom* till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömande av om brottet är grovt skall särskilt beaktas

1. om gärningen har innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag, eller

2. om gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har varit påverkad av alkohol eller något annat medel eller annars gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.

Den som av oaktsamhet orsakar annan person sådan kroppsskada eller sjukdom som inte är ringa, döms för *vållande till kroppsskada eller sjukdom* till böter eller fängelse i högst sex månader.